

NEKOLIKO BRUEREVIČEVIH PRIJEVODA IZ HORACIJA

Rukopis br. 331 Naučne biblioteke u Dubrovniku sadržava hrvatske prijevode Marka Bruereviča (1765?—1823) iz Horacijevih oda. Koncem prošiveni sveščić, formata 20,1×14,2 cm, sastoji se od 30 nenumeriranih strana, od kojih su str. 13—30 prazne, osim nekoliko dječjih crtarija na nekima od njih. Prof. Kastropil¹⁾ datira rukopis u prvu polovinu XIX. st.

Pod nazivom Rañlike Pjesni | Q. Horazia Flacca | Tomaccene Slovinski | po | Marku Bruerevichju preveo je naš pjesnik pet Horacijevih pjesama, i to 1. (*Maeccenas atavis...*), 23. (*Vitas hinuleo...*) i 24. (*Quis desiderio...*) iz I. knj. i 3. (*Aequam memento...*) i 8. (*Ulla si iuris...*) iz II. knjige. To je, koliko ja znam, jedini rukopis²⁾, u kojemu se nalaze Bruerevičevi prijevodi iz Horacija. Naši književni historičari³⁾ rado navode djelo V. A. Franceva Poljskoje slavjanovjedjenje konca XVIII. i pjervoj četvrti XIX. st., Praga 1906, kojemu autor u dodatku prilaze među ostalima i pisma, što ih je Poljak M. Bobrowski izmijenio s I. Dobrovskim. U jednom od njih (na str. XLIX „Priloženija“ knjizi), napisanom u Parizu 13. XII. 1821., Bobrowski kaže:

---

¹⁾ Nedavno je u izdanju JAZIU izašla knjiga prof. Kastropila: Rukopisi Naučne biblioteke u Dubrovniku I, Zagreb 1954. Ljubaznošću autora korisno sam se poslužio tom knjigom i prije nego je bila štampana, kao i materijalom za II. sv., u kojem autor obrađuje rukopise na stranim jezicima, t. j. na latinskom, talijanskom, francuskom i njemačkom, i na ovom mjestu izričem svoju toplu zahvalnost prof. Kastropilu, koji mi je usrdno, savjetom i djelom, pomagao pri mojem radu prošloga ljeta u Naučnoj biblioteci.

²⁾ Mogao bi biti Bruerevičev autograf. Sveučilišna knjižnica u Zagrebu ima pod br. 3843 rukopis sa Bruerevičevim Čupama, Spravljenicama i Zvezdoznancima, u kojem su pismo i pravopis istovetni s pismom i pravopisom našeg rukopisa br. 331 iz Naučne biblioteke. Po sredini naslovne strane rukopisa u Sveuč. knjiž. piše: Rukopis Marka Bruerevichja koji sloxgij ove Pjesni, a na vrhu naslovne strane (drugim pismom): *authographus quem D. D. Ludoviĉo Gaj Rhacusae donavit A. Casnaciĉh*. Možemo li na temelju toga zaključiti, da su i rukopis Sveuč. knjiž. i prijevodi iz Nauč. bibl., o kojima je riječ u ovom članku, Bruerevičevi autografi?

³⁾ Na pr. Vodnik, Povijest hrvatske književnosti I, Zagreb 1913, str. 319, i Dayre, Marc Bruère Desrivaux, Hrv. kolo XXII, 1941, str. 60.

„Parisiis nuper novi Bruère Desrivaux, qui erat quondam Consul in Bosnia. Gallum eius terrae dialectum ita gnarum reperi, ut etiam versus non contemnendos proprio Marte composuerit et quaedam tentamina versionis odarum Horatianarum adornatae ad metrum latinum lecta ab eo audierim. In recitando numerus et rithmus slavonici sermonis mirum in modum Latinae indoli respondere videntur. Consului ut publici iuris faceret sua tentamina; secus difficile ea in vulgus spargere; quippe quem zelozum suae industriae reperi.“

Da li su ti prijevodi, što ih je Bruerević čitao Bobrowskome, isti ovi iz našeg rukopisa, ili je Bruerević preveo i više Horacijevih pjesama? Ne znamo, a možda i ne ćemo znati⁴).

Osnovni je dojam, što ga Bruerevićev prijevod ostavlja na čitaoca, težnja da što vjernije „istomači“ smisao originala. Ima ipak pojedinih mjesta, na kojima on netočno prevodi. Navest ću neka. *Si* iz Hor. *carm.* 1, 24, 13 prevodi naš pjesnik premda, a *num* . . . (u istoj pjesmi st. 15) ne prevodi Horacijevim retoričkim pitanjem, nego pozitivnom rečenicom. Dajući Deliju savjete za život, Horacije kaže: *per dies festos . . . bearis interiore nota Falerni* (*carm.* 2, 3, 7—8), a B. prevodi:

Uz godne dnevni da blaguješ
Postavljenog miehove Falerna.

Dijelom preslobodno, a dijelom netočno prevodi st. 25—28 iz iste pjesme:

Svi k istoj sversi tjerani čekamo
Jednaku sreću: prieli, poslje
Red će nas doći neodstupni
Put, na merkoj lađi putovati.

Šteta je, što Bruerević nije osjetio ili nije znao adekvatno izraziti pregnantnu pjesnikovu elipsu *durum*, u kojoj je Horacije zgusnuo svu neutješnu Vergilijevu i svoju bol zbog Varove smrti. B. prevodi banalnom frazom teška stvar.

Ni Bruerević se ne može posvema oduprijeti maniri svojih dubrovačkih prethodnika i suvremenika, da mnogošta u tekstu dodaju ili oduzmu stranom piscu, kojega „tomače“, „prinose“, „prevode“, „parafraziraju“ i t. d., kako li su sve to oni zvali. Dok Horacijevu stihu 8 iz *carm.* 1, 1 dodaje još: *Ko da je vas sviet već njihov do vieka, a manet sub love frigido* (*carm.* 1, 1, 25) prevodi *Po dvoru na studen i noći i skita se*, Bruerević uopće ne prevodi 20. st. iz iste pjesme,

⁴) Prof. Dayre je spremao za zbirku Starih pisaca hrvatskih potpuno izdanje Bruerevićevih djela. Nije mi poznato, da li je Jugoslav. akad. otkupila taj rukopis od porodice pok. profesora ili je možda povjerila kome drugome, da priredi takovo potpuno izdanje.

a čitav st. 17 iz *carm.* 1, 24 nadomješta jednom jedinom riječju neumoljivi. Istina, takvih primjera ima malo kod našeg pjesnika, tako da je u prijevodu ostao isti broj stihova kao i kod Horacija, osim četiri stiha više u prijevodu Horacijeva *carm.* 1, 1.

Vlastita imena i od njih izvedene pridjeve naš pjesnik uglavnom ostavlja u originalnom obliku. Rjeđe ih zamjenjuje kojim drugim vlastitim imenom ili opisuje običnim riječima, ali i u jednom i u drugom slučaju smisao Horacijeva teksta ostaje neokrnjen. Tako na pr. *Myrtoum mare* prevodi sa more Egeosko, *Africus* : jug zapadni. Neka neobičnija imena B. ili ispušta (2 puta) ili ih prevodi domaćom, općepoznatom riječju, pa tako na pr. *veteris Massici* (sc. vini) = vina rujnoga, *Marsus aper* = vepar serditi, *Lesboum barbiton* = Liru romonitu, *Threicio Orpheo* = od Traciog Gušlara (Pjesnikom Gušlarom prevodii *liricis vatibus* u *carm.* 1, 1, 35!), *Nymphae* = Vile.

Bilo bi doista nepravedno prema Bruereviću, kad uz ostale negativne ili pozitivne osobine njegova prijevoda ne bih kao last but not least spomenuo barem nekoliko primjera, kojima se pjesnik uzvinuo do živahnosti ili elegancije u stihu venuzijskoga majstora. Živopisno je prevedeno:

... najbolja čini se zabava

Po olimpioj poljani zaprašit s kolima (= *carm.* 1, 1, 3—4)

ili:

Tergovac kojega poplaši urnebes

Juga zapadnoga gdi se herve s valovim (= *carm.* 1, 1, 15—16)

i elegantno rečeno:

Od puka dielu me i hladna gorica,

I kolo s vilami kog vode satiri (= *carm.* 1, 1, 30—32)

Usporedi još na pr. st. 13—16 i 23—24 u prijevodu Horacijeva *carm.* 2, 8, što ga malo niže navodim, da bih jednim cjelovitim primjerom ilustrirao dobre i loše strane, sadržajne i metričke, u Bruerevićevim prijevodima iz Horacija.

Bruerevićev prijevod Horacijeva *carm.* 2, 8:

Bih, Bare, i tebi vjerovo, da ti igda

Naudit vidim krivokletve tvoje:

Da pusto jednog zuba ti nagerde

Oli ti nokta.

5 Al potom⁵⁾ staneš klet se po nevjernom

Tom glavom tvojom, eto se načiniš

Lipša veoma, i svih mladića

Općena briga.

⁵⁾ Ovdje i još na jednom mjestu u Bruerevićevu prijevodu ima značenje „čim, pošto, kada“. ARJ s. v. p o t o m c) potvrđuje to značenje pri-

10 Krivo se kleti zvizdama i nebesim
 Tebi, i pokojnom materom, probiva⁶⁾,
 I Višnjijem svjem koji se dokučit
 Smerti ne daju.

15 Temu se Vile, velju, posmjehuju,
 Smije se opaki s Materom Kupido,
 I sljedi oštrit kervavu na brusu
 Strile goruće.

20 K temu pristavi da sve ljubovnicim
 Noviem se uzmoži tvoja svatba, i prvi
 Neće da ostave, kako priečaše
 Gospoju hilnu⁷⁾.

S tebe se brine majka sinovima
 I starci; s tebe skoro dovedene
 Boje se da im vojne ne zamami
 Razbluda tvoja.

Hidžin prijevod iste Horacijeve pjesme:

Da te ikakvo zlo dopade Dočim kriyo kuneš ti se, Da ti izgrizen zub ispade, Ili nokat zagnoji se; Vjerovo bi, Bielka, tvomu Obećanju himbenomu.	Znam da Majka od ljubavi Na taj diela tva se smije, I skup oni prigizdavi Krasnih vila koji dvori je, Nje i sin čudi svim nemile Na brus karvne ki oštri strile.
--	---

Nu od kad na tvu dušu hudu Tuj si uzu nametnula, Veću steče ti razbludu Tva je liepost već sinula, I inokupno na očima Gizdava si mladičima.	Sa svim teziem joštera se Broj uzmaža tvih dvornika, Svak čas tebi prilaga se Plien novieh ljubovnika; I oniem si draga i mila Kieh si ružno privarila.
---	--

Varat ke ti 'e od pomoći Ukopane majke kosti, Nebo i zviezde ke po noći Trepte mukloj u jasnosti, I bogove do vik vika Ke smart neće smaknut prika?	Majke s tebe vazda stoje Cić sinova u predanju, I starci se tebe boje Uzmamljeni na imanju, Sve nevieste lapat čute Da njih vojni neobljebu te.
--	--

mjerima iz Belina i Stulićeva rječnika te iz Nalješkovića, M. Držića, Gundulića i dr.

⁶⁾ ARJ navodi Vukovo tumačenje „prijati, gedeihen, prosum“.

⁷⁾ Prema jednom primjeru iz Kavanjina u ARJ se pomišlja na značenje „mučan“. U našem slučaju to ne bi odgovaralo, nego je hilaan sigurno pridjev izveden od imenice hila „lukavstvo, prijevara“.

Uz Bruerevičev naveo sam i Hidžin prijevod iste pjesme. Marko i Đuro su suvremenici, jedan i drugi poznavao i prevodioci rimskih pjesnika. Bilo bi zanimljivo i poučno — čemu sada ovdje nije mjesto — komparativnom analizom ispitati sadržajne i metričke osobine u prijevodima Bruerevića, Hidže i njihovih suvremenika, naročito na primjerima iz istog originala. U svojem prijevodu čitave Horacijeve lirike (izd. Martekini god. 1849. u Dubrovniku) Hidža nastoji dočarati Horacijevu metričku raznolikost prevodeći u dvanaestercima, osmercima i drugim stihovima, uvodeći „deseterac nerimovan i rimovan po Kačićevu i Reljkovićevu načinu, ili čak strofe od 4 deseterca sa rimama unakrst“⁸⁾. Osobito u dikciji, a uglavnom i po metričkoj formi svojih stihova, Hidža ostaje vjeran dubrovačkoj prevodilačkoj tradiciji. I Bruerevič se povodio za tim ustaljenim metričkim normama Dubrovnik: spomenimo na pr. samo rkp. br. 141 Naučne biblioteke u Dubrovniku, u kojem je Katulove, Ovidijeve i Propercijeve pjesme preveo — osmercima⁹⁾. No, prijevodom iz Horacija Bruerevič kreće novim putem: prvi je on u dubrovačkoj književnosti preveo Horacija na hrvatski u metru originala¹⁰⁾.

Vanjski oblik prijevoda, broj stihova i slogova u njima doista su vjeren odraz Horacijeve prve asklepijadске, druge asklepijadsko-glikonejske, prve asklepijadsko-glikonejske, alkejske i safičke strofe. Bobrowski, koji je na svoje uši čuo, kako *in recitando* zvuče Bruerevičevi prijevodi, tvrdi, da *numerus et rithmus slavonici sermonis mirum in modum latinae indoli respondere videntur*.

Bruerevič lijeva riječi hrvatskoga prijevoda u čvrste kalupe latinskih metričkih shema, koje se osnivaju na kvantitetu slogova, a ne na akcentu riječi. Ipak treba odmah naglasiti dvoje. Bruerevič nema sistema u određivanju, koji će slogovi biti kratki, a koji dugi, kao što je to detaljno razradio njegov suvremenik iz Slavonije M. P. Katančić. No, uza sve okove metričkih shema, naš pjesnik uporno i često vrlo uspješno

⁸⁾ Usp. A. Petravič, Klasična metrika u starom hrvatskom pjesništvu, Prilozi P. Popovića XVIII, str. 38.

⁹⁾ Po nekim su dubrovačkim bibliotekama razasuti Bruerevičevi prijevodi s latinskoga na hrvatski, s francuskoga na latinski, prijevodi i parafraze s latinskoga na talijanski. Drugom bih se prilikom htio pozabaviti tim dijelom Bruerevičeva rada.

¹⁰⁾ I svoju Satiru je Bruerevič ispjevao u hrvatskim heksametrima, po principu grčko-rimske prosodijske versifikacije, dakle:

$\overline{\text{Ti}}$, koji dñi traješ i noći knjige promećuć,
 $\overline{\text{pomnjivo tražeći slovinskog naroda slave...}}$

Usp. A. Petravič, Klasična metrika u hrv. i srp. književnosti, Beograd 1939, str. 31, 33, 34.

nastoji da u prijevodu tako poreda riječi, kako bi se ictus u metru složio s prirodnim naglaskom naše riječi. To je uočljivo, a važno je za pjesnikov metrički postupak!

U transkripciji prije navedene pjesme i slijedećih odlomaka nisam označio udvojene glasove i akcenatske znakove, koje po primjeru svojih dubrovačkih prethodnika bilježi i Bruerević¹¹⁾. U ogleđnim sam stihovima preglednosti radi označio „ictuse“ i stanke.

Á lovac miljahnu ljubi ne panteći
 Po dvoru na studen i noći i skita se
 Ako mu kerovi košutu opaziše
 Ol vepar serditi mreže mu razdrie

(= prijevod za Hor. carm. 1, 1, 25—28)

Podударanje ictusa s akcentom uspijeva Bruereviću naročito u drugoj polovini stihova (usp. gore 1. i 4. st.) poslije stanke, koju pjesnik zna dobro postaviti. Treba zabilježiti neku vrstu sinalefe (v. na pr. gore st. 2: noći i, 3. st.: košutu opaziše), kojom se pjesnik poslužio vrlo često, protivno njegovu suvremeniku Katančiću, koji je bio odlučan protivnik „elizije“.

Zadnja dva stiha u strofi iz Hor. carm. 1, 23, 9—12 vrlo su uspjeli odraz latinskoga ferekrateja i glikoneja, i to bez ikakva „nasilja“ nad prirodnim akcentom naših riječi:

Nu ako te ne tjeram ko tigre biesna
 Nit ću te zubima ko lav razkinuti,
 Prosim gotova moma
 Stani, i prođi se mater!

U strofi iz Hor. carm. 1, 24, 1—4:

Tko će, tko stidit se toliko ljubjenom
 Za glavom cviliti? Izusti [poklikni] žalosne
 Pjesni, Melpomene, kojoj zvekoviti
 Glas Otac pokloni, i liru!

¹¹⁾ Usp. o tome na pr. za Ranjinu, Zlatarića, Palmotića, I. Đurđevića kod Maretića, Istorija hrvatskoga pravopisa latinski-jem slovima, Zagreb 1899, str. 15, 46, 121, 181 i t. d. I Bruereviću dvo-

iznad riječi izusti (2. st.) B. stavlja poklikni. I jedna i druga riječ jednako su netočan prijevod za Horacijevu *praecipe*. Nije li B. mijenjao samo radi toga, da se *ictus* složi s mjestom akcenta, koji u imperativu glasi *izústi*, a kod popravljene riječi *pòklikni*?!

Poslije navedenih primjera, mislim, da je jasna metrička faktura prijevoda, o kojoj sam govorio: osnovni je Bruerevićev princip prosodijski, a uza nj se javlja stalna težnja, kako bi se *ictus* složio s mjestom akcenta. Interesantno je, da Bruerevićeve stihove, ako se ne obaziremo na metričku shemu, možemo dosta tečno čitati i po prirodnom akcentu riječi¹²⁾!

Osvrnimo se ukratko na neke naše i strane pojedince, koji su se bavili sličnim pitanjima stiha i metra u njemu!

Nešto stariji Bruerevićev suvremenik, slavonski pjesnik i profesor arheologije u Budimu, Matija Petar Katančić, razlaže ponajprije ukratko (*Brevis in prosodiám illyricae linguae animadversio*, uvod pred hrvatskim pjesmama njegove zbirke *Fructus auctumnales*), a 1817. god. potanje (*De poesi illyrica libellus ad leges aestheticae exactus*) pravila, prema kojima bi hrvatske stihove trebalo graditi na osnovu kvantiteta slogova, po uzoru grčke i latinske prosodije. Već u gimnaziji odgojen u duhu klasicizma, a poslije kao student i profesor živeći u Budimu, bio je Katančić pod snažnim utjecajem klasicističke struje u mađarskoj književnosti, gdje je i prije Katančića bilo nastojanje, da se kvantitet slogova uzme za osnovu metrici. Slična je akcija pokrenuta i kod Čeha (Palacký, Šafařík 1818)¹³⁾.

Nekako u isto vrijeme kod vojvođanskih Srba Lukijan Mušički — „srpski Horacije“ i „knez srpskih pjesnika“ prema pretjeranom sudu Kopitara i Šafaříka — kuje stihove po klasičnim obrascima i stvara nove, prihvativši akcenatski princip versifikacije po uzoru na Nijemce, naročito Klopstocka¹⁴⁾.

struki konsonanti označavaju kratak prethodni vokal (na pr. *tebbi*, *pottom*, *brigga*), a dvostruki vokali (na pr. *grane boraá visokieh*) dug slog. Od akcenatskih znakova upotrebljava B. samo nekoliko puta znak ^ (na pr. *kô*, *kíeh*) i vrlo često znak ` , kojim bilježi ili naše današnje ' i ° akcente (na pr. *brúsu*, *stríle*, *díka*; *krívo*, *púka*, *pítasc*) ili kvantitete (na pr. *opáki*).

¹²⁾ Prvak t. zv. zagrebačke škole, Adolfo Veber, predložio će 1864. god. u članku O hrvatskom heksametru neko slično, kompromisno rješenje između kvantitetskoga i akcenatskog slaganja stopa. Usp. Petravić, o. c. str. 34, 51 i d.

¹³⁾ Usp. o Katančiću, njegovu odnosu prema Mađarima, njegovim prethodnicima i nasljednicima kod Hrvata: T. Matić, Katančićev „*De poesi illyrica libellus ad leges aestheticae exactus*“, Rad JAZU 280, Zagreb 1945, str. 150, 171, 185 i passim; T. Matić, uvod u izdanje Katančića, Stari pisci hrvatski 26, str. LXX—LXXIII; A. Petravić, o. c., passim, a na str. 20—22 prema izdanju iz 1794. preveo je na hrvatski *Brevis animadversio*, koja je u Matićevu izd. štampana na str. 294—295.

Srdačno zahvaljujem dru. Milanu Ratkoviću, što me uputio u literaturu o Katančiću i dao mi dragocjenih savjeta u vezi s jezikom i pravopisom kod Bruerevića.

¹⁴⁾ A. Petravić, o. c. str. 34—39.

Nije vjerojatno, da bi naš Bruerević bio u bilo kakvoj vezi ili pod kakvim utjecajem Katančića ili Mušickoga. Odakle mu onda poticaj za prevođenje i originalno pjevanje u klasičnim metrima? Da li možda od Ronsarda i pjesnika Plejade u Francuskoj ili Chiabrere u Italiji XVI. st.?! U Italiji njegova doba nema takvih pokušaja. Tek će pedesetak godina poslije Bruerevićeve smrti Carducci po principu tonske, akcenatske versifikacije (Odi barbare, 1877) oživjeti antiku i metre Horacija i elegijskih pjesnika „senza violare l'italianità del ritmo, con una maestria di cui nessuno aveva dato esempio ne' secoli antecedenti.“¹⁵⁾

Ne bi doista imalo smisla da i dalje tražimo neke utjecaje ili paralele s Bruerevićevim radom. Tā on je bio pravi sin našeg Dubrovnikā, stoljećima zadojenog klasikom, antičkom i talijanskom, a živio je u drugoj polovini XVIII. st., kada se po čitavoj Evropi, uz međusobne utjecaje i bez njih, razmahao pokret neoklasicizma. Bruerević je mnogo prevodio. Okušao se, eto, i u Horaciju, izabравši pjesme s raznovrsnim metrima. Možda, kako neki smatraju, takve pokušaje treba svrstati u kategoriju kulturno-historijskih, a ne literarno-historijskih činjenica. Ili će mu netko predbaciti, kao što je u svoje vrijeme Rešetar Đurđeviću zbog Saltijera, da je od prijevoda činio „palestru za svoje metričke vježbe i igre“¹⁶⁾.

Bruerević je, treba to još jednom istaknuti, ozbiljno pristupio svojem radu oko metričke obrade stihova¹⁷⁾, premda je njegovo podvrgavanje latinskoj versifikaciji u biti bilo promašeno, kakvi su bili i svi slični pokušaji kod nas i u Evropi. Na sreću se naš pjesnik nije dao potpuno sapeti okovima metričkih shema, a još je manje poredak riječi u stihovima slijepo podvrgao metru. Ako i nije ni izdaleka dočarao sve ono bogatstvo dikcije i eleganciju u stihovima latinskoga originala, Bruerević nam je ipak ostavio nekoliko prijevoda, vrlo vjernih u usporedbi s drugim dubrovačkim prijevodima, dosta čitkih i sočnih u pojedinačnim izrazima ili slikama.

Zagreb.

V. Vratović.

¹⁵⁾ Francesco Flamini, *Compendio di storia della letteratura italiana*, Livorno 1921, str. 318.

¹⁶⁾ Usp. Kombat, *Pov. hrvatske knjiž. do narodnog preporoda*, Zagreb 1945, str. 306.

¹⁷⁾ Bez obzira na analizu njegovih prijevoda, koja također ostavlja dojam ozbiljnoga rada, vrijedno je navesti i ovo: Na str. 19 rukopisa br. 141 iz Nauč. bibl. u Dubrovniku, uz prijevod jedne Propercijeve elegije, nalazi se praznina u tekstu obilježena crticama i uz nju ova Bruerevićeva napomena: „Ova dva distika ne bi(h) vriedan razumjet i zato ne istomači(h) ... Voljeh ostavit se njih tomačit, negli nesmotreno istomačit ...“¹⁸⁾

ZUSAMMENFASSUNG

V. Vratović: EINIGE UEBERSETZUNGEN VON MARKO BRUEREVIĆ
AUS HORAZ

Marc Bruère Desrivaux (1765?—1823) oder Marko Bruerević, wie er sich selbst nannte, Franzose von Geburt, aber nach der Schulbildung und der Gesinnung Ragusaner und nach seinem Wirken kroatischer Dichter, übersetzte vieles aus Ovid, Catull und Propertius ins Kroatische. Im vorigen Sommer stieß der Verfasser der obigen Abhandlung in der Wissenschaftlichen Bibliothek von Dubrovnik (Ragusa) auf eine Handschrift (Z. 331, vgl. Kastropil, Rukopisi Naučne biblioteke u Dubrovniku I, Zagreb 1954, izd. Jugoslav. akadem.), die fünf Uebersetzungen von Bruerević aus Horaz Carmina (1, 1; 1, 23; 1, 24; 2, 3; 2, 8) enthält. Bisher war nur etwas davon aus einem Briefe des Polen Bobrowski an den Slavisten Dobrowsky aus Paris bekannt, worin er ihm von seiner persönlichen Bekanntschaft mit dem Dichter Nachricht gibt (s. oben im Text S. 270). Es ist unbekannt, ob weitere Uebersetzungen aus Horaz in Paris, wo Bruerević die letzten sieben Jahre seines Lebens verbrachte, oder sonstwo vorhanden sind.

Bei der Analyse der Uebertragungen behauptet der Verfasser, daß sie, besonders im Vergleich mit den übrigen Uebersetzern der damaligen Zeit, ein treues Abbild des lateinischen Originals, ferner ziemlich lesbar sind, und an einigen Stellen eine ziemliche Frische des Ausdrucks zeigen. Mit der Metrik der Uebersetzungen hat sich der Vf. viel befaßt, da Bruerević als der erste in der ragusanischen Literatur im originalen Versmaße, mit Anwendung der Regeln der prosodischen lateinischen Versifikation, den Horaz übersetzte. Daneben strebte der Uebersetzer beharrlich nach der Uebereinstimmung des Iktus der Verse mit der natürlichen Betonung.

DE COMPOSITIONE HORATII „EPISTULAE AD PISONES“

Horatii Epistolam de arte poetica in duas partes divisam esse, quarum priore de arte (1—294), altera de artifice (295—476) disputaretur E. Norden (Die Composition und Litteraturgattung der horaz. ep. ad Pis., Hermes 40 (1905), 481) primus intellexit, cuius opinionem multi viri docti secuti sunt.

Quarum pars prior, quae de arte agit, 294 versus continet, pars altera, qua poeta de artifice disputat, 182 versus continet. Quos numeros si comparaveris, inuenies totam epistolam et partem priorem eodem paene pacto se habere ac partem priorem et partem alteram:

$$476 : 294 \sim 294 : 182$$

Quod idem valet ac:

$$34 : 21 \sim 21 : 13.$$

Quae proportio efficit:

$$34 \times 13 \sim 21 \times 21 \\ 442 \sim 441.$$

Itaque dici potest Horatii Epistolam de arte poetica *sectione aurea* in duas partes divisam esse. Nam mendum minimum est neque sectio aurea nisi in artibus, quae in rerum imaginibus effingendis versantur, cum subtilitate mathematica occurrit. Ceterum quid de hac re sentiam, in disputatione de structura epistolae ad Numicium scriptae (Hor. ep. I 6), quae item sectione aurea, sed inverso ordine, divisa est, exposui (ZA III, 1953, 79—81).

Idne casu an consilio an ingenito quodam sensu, quo duce apud Horatium forma et argumentum semper congruunt, ita factum sit, aliis diiudicandum relinquo.